

Sammanfattning av arbetet om ortstruktur i Västra Götaland

mars 2021

Ortstruktur i Västra Götaland

Syfte

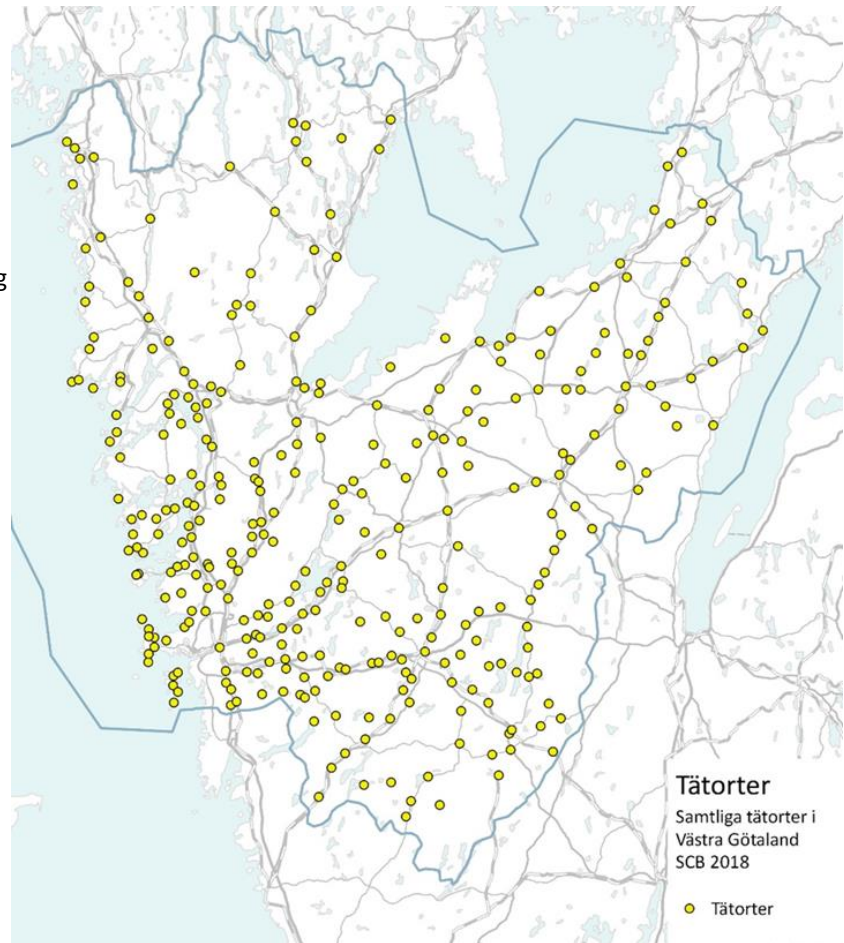
Projektet syftar till att kartlägga, beskriva och analysera ortstrukturer i Västra Götaland. Länet har drygt 300 tätorter vilka alla är unika utifrån storlek, innehåll och karaktär. För att begränsa omfattningen har ett urval av orter gjorts, där fokus är på de orter som har påverkan och samband i en större geografi än sitt närområde. Resultatet är ett kunskapsunderlag som är ett av flera ingångsvärden i arbetet med regional fysisk planering i Västra Götaland. I projektet görs inte några ställningstaganden kring framtida innehåll eller utveckling av de enstaka orterna.

Bakgrund

Arbetet med regional fysisk och rumslig planering syftar till att, i enlighet med regionala utvecklingsstrategin VG2020, teckna en framtidsbild för Västra Götalands fysiska struktur. Fokus i arbetet är att:

- Ta fram gemensamma kunskapsunderlag
- Skapa en arena för diskussion kring regional fysisk planering
- Hitta gemensamma förhållningssätt kring regional fysisk planering

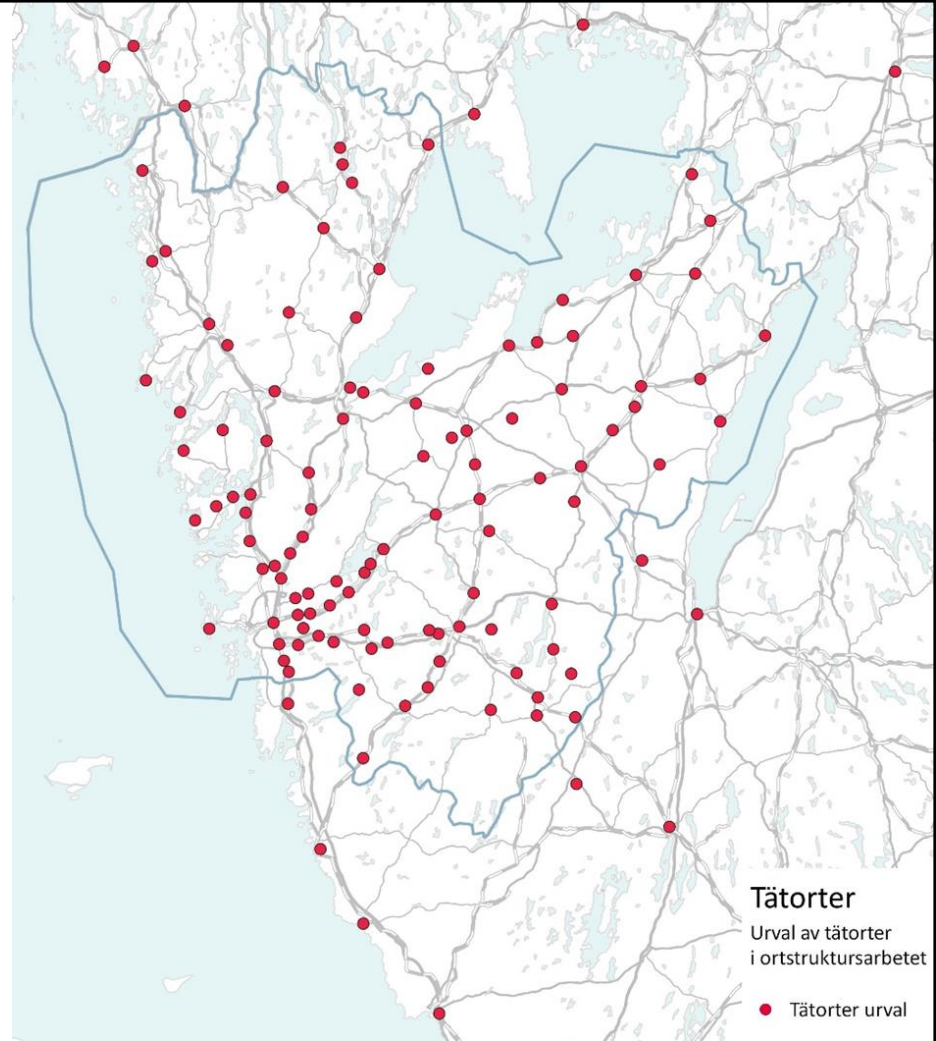
Ett arbete med ortstruktur är en del i att förstå och analysera både fysiska strukturer och rumsliga samband i Västra Götaland.

▪ Total befolkning Västra Götaland 2019	1 726 000	
▪ Varav i tätorter	1 494 000	87 %
▪ Småorter/landsbygder	232 000	13 %
▪ Vårt urval av tätorter Västra Götaland	1 362 000	79 %
▪ I tätorter utanför vårt urval	132 000	8 %

Urval av orter

- Kommuncentrum
- Tätorter där något av nedan uppfylls:
  - Fler än 3000 invånare
  - Tågstation och fler än 1000 invånare
  - Stor arbetsplats, fler än 250 anställda
  - Dagbefolkning minst 50 % av nattbefolkning och fler än 500 invånare
  - Sjukhus
  - Högskola
  - Folkhögskola
  - Naturbruksgymnasium
- Utpekade större orter i Trafikförsörjningsprogrammet; i Värmlands, Örebro, Jönköping och Hallands län samt Viken Fylkeskommune
- Angränsande kommunhuvudorter i andra län dit utpendling från angränsande kommun i VG är > 100

Kategorisering – befolkning och arbetspendling

Tätorterna klassificeras med tyngdpunkt vid arbetspendling och utbud av samhällsfunktioner och service, både offentlig och kommersiell.

För arbetspendling framträder de orter som är centrum i de lokala arbetsmarknadsregionerna (LA) samt de orter som är centrum i lokala lokala arbetsmarknadsregioner (LLA) . Orterna är betydelsefulla för arbetsmarknaderna i ett större omland.

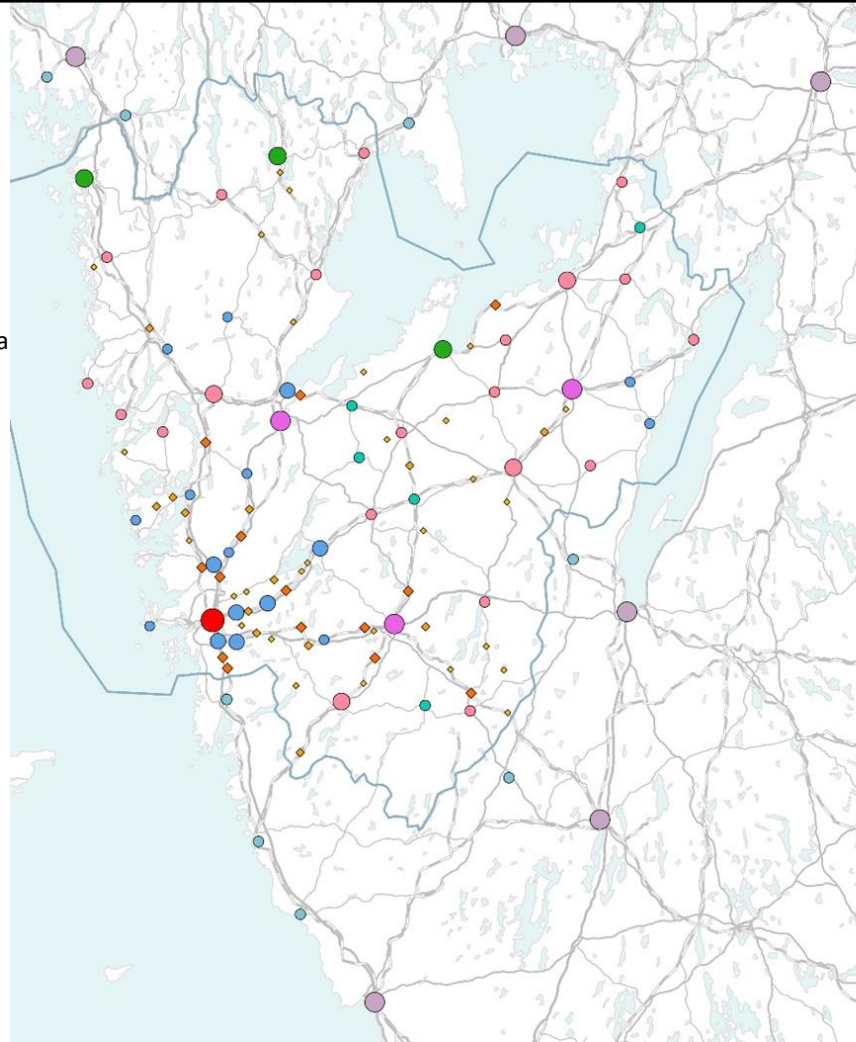
Flertalet kommunhuvudorter ingår i större lokala arbetsmarknadsregioner, exempelvis i Göteborgsområdet.

Några kommunhuvudorter är av mer självständig karaktär, där pendlingen är liten.

Orter som inte är kommunhuvudorter har olika utbud av service och påverkan på omlandet.

Klassificering görs efter vilka av följande parametrar som uppfylls:

- Apotek/Dagligvaruhandel/Drivmedel/Posttjänster
- Arbetsplats >250 anställda
- Folkhögskola
- Tågstation
- Grundskola
- Vårdcentral
- > 3000 invånare

Klassificering av tätorter

Arbetsmarknad och service

- Storstad
- Regionalt centrum VG
- Regionalt centrum annat län
- Kommuncentra LA
- Kommuncentra LLA > 15 000 inv
- Kommuncentra LLA < 15 000 inv
- Kommuncentra inom annan LLA >15 000 inv
- Kommuncentra inom annan LLA <15 000 inv
- Kommuncentra utanför LLA
- Kommuncentra utanför VG
- Tempoäng 5-6
- Tempoäng 4
- Tempoäng 1-3

Kategorisering – utbildning, arbete, service

Boendeort ●

Stor andel boende i förhållande till antalet arbetstillfällen – utpendling

Arbetsort ●

Stor andel arbetstillfällen i förhållande till antalet boende – inpendling

Kommuncentrum ●

Huvudort i kommunen med stor andel av kommunal verksamhet, kommersiellt serviceutbud, i huvudsak för boende i den egna kommunen

Kommuncentrum plus ●

Huvudort i kommunen med stor andel av kommunal verksamhet, kommersiellt serviceutbud, även för boende i angränsande kommuner

Regionalt centrum ●

Stor befolkning > 35000 (i förhållande till storleken på tätorter i VG)

Antalet arbetstillfällen är stort

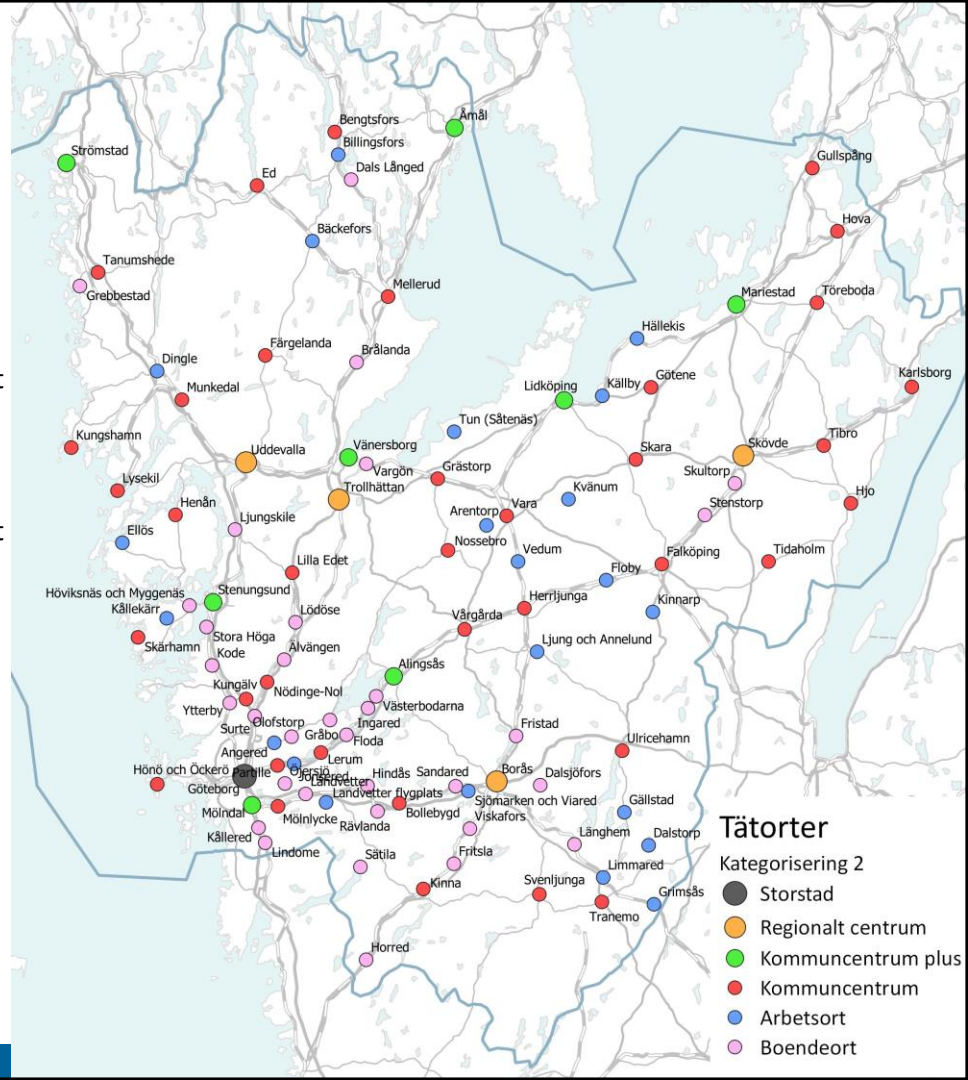
Stor betydelse för övriga kommuner i delregionen

Högskola/närhet till högskola

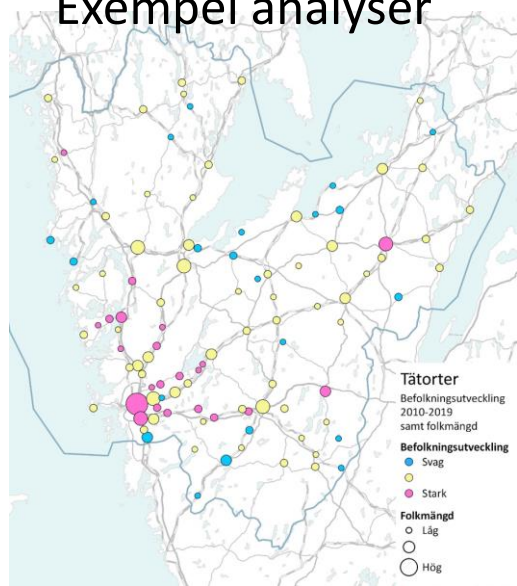
Stort och varierat serviceutbud

Storstad ●

> 200 000 invånare

Exempel analyser

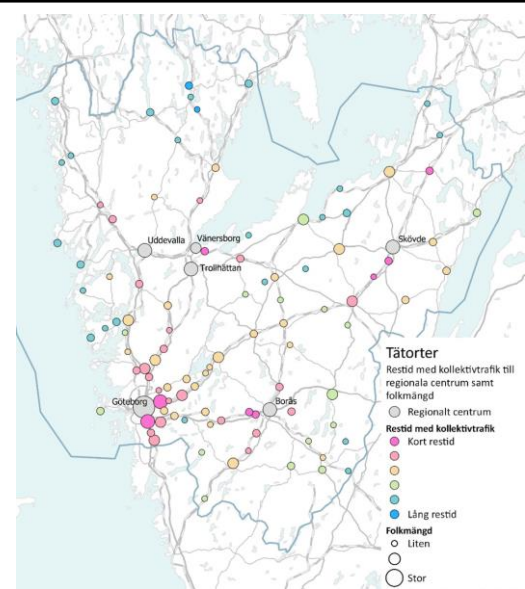
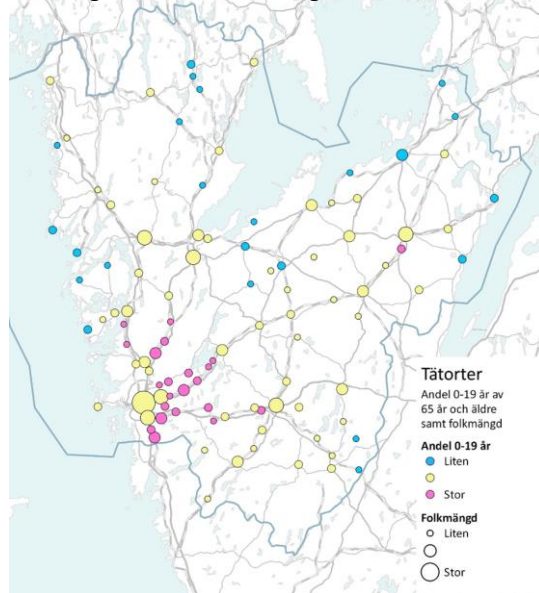

Befolkningsutveckling kopplat till folkmängd 2010-2019
Orter som ligger längs infrastrukturstråken till och från Göteborg har haft en stark befolkningsutveckling senaste tio åren. Skövde är den större tätort, förutom Göteborg, som har haft en stark utveckling. Även i Ulricehamn och Tanumshede tätorter har befolkningen ökat starkt.

Bland de kommunhuvudorter som haft en lägre befolkningsutveckling finns Hova, Tidaholm, Götene, Grästorps, Kungshamn, Lysekil. Kinna-Skene och Lindome är två större orter som har haft en svagare befolkningsutveckling.

Andelen barn 0-19 år, i förhållande till äldre, 65 plus kopplat till folkmängd

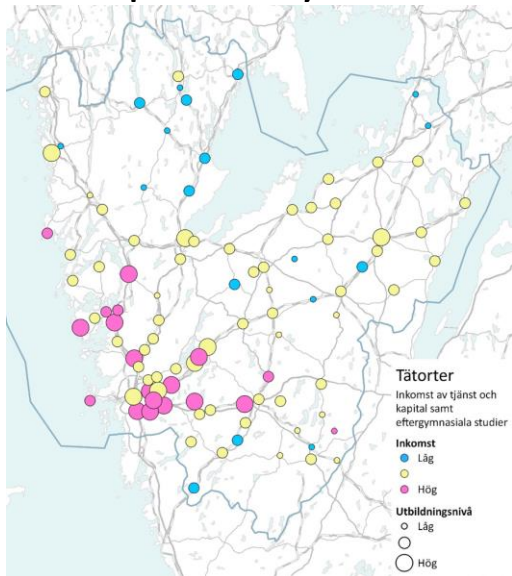
Mindre och medelstora tätorter nära Göteborg, men även några orter utanför Borås resp Skövde, har en högre andel barn och tonåringar än äldre. Dessa orterna är belägna i närheten av en stor ort med stor arbetsmarknad. En hög andel äldre finns främst i mindre orter, ofta sjö- eller havsnära nära vatten och relativt långt ifrån större arbetsmarknader. Man kan notera att alla regioncentra är gula, dvs har en jämn fördelning av ålderskategorierna. Mariestad utmärker sig, som en relativt stor stad, med att ha en lägre andel yngre än liknande orter. Men samtidigt har inte befolkningen minskat totalt där.

Restid med kollektivtrafik till regionalt centrum

Orter som ligger relativt nära, eller har, en tågstation kan i princip nå ett regionalt centrum under 60 minuter med kollektivtrafik. De orter som har en längre restid ligger framför i Dalsland, i ett väst-östligt stråk mot norr i Skaraborg samt sydöstra Sjuhärad. Gullspång, Ed och Åmål kan i vissa fall nå ett regionalt centrum utanför Västra Götaland på ungefär 60 minuter. Restiden för orter längs med kusten och norra Dalsland behöver reduceras för att dessa ska kunna nå ett regionalt centrum på under 60 minuter.

Exempel analyser

Inkomst av tjänst och kapital kopplat till utbildningsnivå

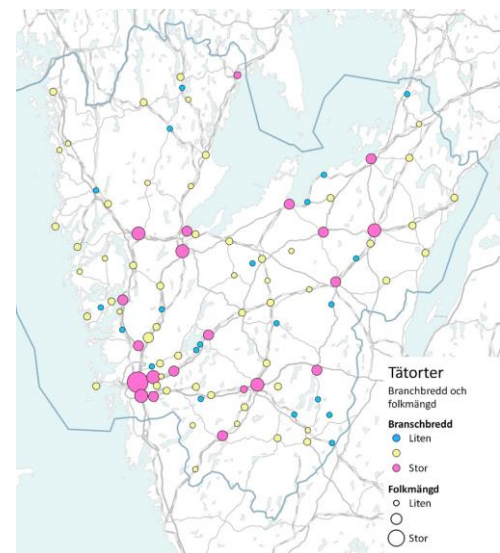
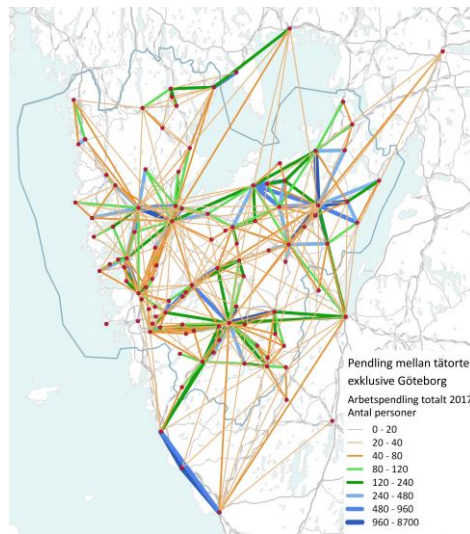
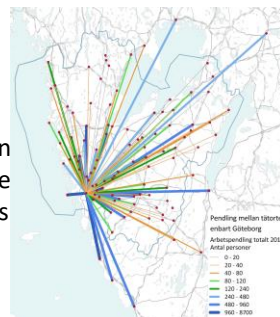
Orter med höga inkomster finns till största del längs kusten och nära Göteborg och Borås.

Inte överraskande finns det ett samband mellan utbildningsnivå och inkomst, men t ex Dalstorp är ett undantag. En förklaring är att personer med hög utbildning i högre utsträckning söker sig till storstaden och dess närområde, med pendlingsavstånd till välbetalda jobb. De orter med lägre inkomst ligger framför allt i Dalsland, delar av Skaraborg och några i Sjuhärad.

Pendling mellan tätorter, till/från Göteborg infälld. 2017

Pendlingen mellan Göteborg och andra orter är omfattande och sträcker sig över stora delar av regionen och utanför till andra län.

Ett tydligt polycentriskt stjärnmönster av pendling framträder runt de regionala centrumen. I Fyrbodal är pendlingen mer uppdelad mellan mindre områden än i övriga delregioner. Sambande med orter i grannregionerna finns med och framförallt Hallandskommunernas nära koppling framgår tydligt.

Branchbredd kopplat till folkmängd

En stor branchbredd bidrar till ett större utbud av tjänster och service, och en större möjlighet för personer att byta bransch och jobb. Orters branchbredd kompletterar också varandra och bildar ett nätverk av orter som tillsammans får en större branchbredd. Det finns ett starkt samband mellan branchbredd och folkmängd. Stor branchbredd finns i regionala centrum och i Göteborg med tätorter runt omkring. Kommunhuvudorterna Kinna, Ulricehamn, Lidköping, Stenungsund har också stor branchbredd. Ämål är en ort med stor branchbredd.

Trender och omvärldsanalys om ortstrukturen i Västra Götaland

Tre megatrender som genomsyrar hela samhället på ett grundläggande sätt är:

- * *Digitalisering, automatisering och andra teknologiska förändringar*
- * *Demografiska förändringar, urbanisering, åldrande befolkning och migration*
- * *Klimatförändringar och minskande tillgång på naturresurser.*

Exempel på möjliga konsekvenser, både utmaningar och möjligheter, utifrån megatrenderna och de regionala trenderna

- Ökade krav på mer robust markanvändning, infrastruktur och bebyggelse. Kan bli ökning av målkonflikter i markanvändningsfrågor.
- Mer digital service, både kommersiell och offentlig, nya tjänster inom tex mobilitet och utveckling av cirkulära affärsmodeller.
- Ökat fokus på självförsörjning inom olika delar som kan ge möjligheter för nya arbetstillfällen och geografisk spridning
- Ökad efterfrågan på bredbandsinfrastruktur och 5G-utbyggnad.
- Ökade priser för mark och bostäder generellt. Kan ge ökad segregering och polarisering men också minskade skillnader mellan olika geografier.
- Förändrade arbetsmarknader och behov av kompetens i med de stora omställningsprocesser som pågår med digitalisering, elektrifiering och automatisering.

Effekter av Covid-pandemin kan snabba upp eller förändra utvecklingen

--- MEGATRENDER ---

REGIONALA TRENDER

Trendanalysen handlar om att öka vår förståelse för hur trender i omvärlden kan påverka utvecklingen av ortsstrukturen framöver.

Kunskapsunderlag till framtidsbilden

Ortstrukturarbetet är ett kunskapsunderlag för att kunna förstå och analysera ett urval av fysiska strukturer och rumsliga samband på en övergripande nivå i Västra Götaland. I utarbetandet av en framtidsbild ger denna kunskap en nulägesbild och underlag för diskussion, bl a i kommande arbete kring den långsiktiga prioriteringen "Knyta samman Västra Götaland" i regionala utvecklingsstrategin 2021-2030. I förlängningen ger detta underlag inspel till gemensamma förhållningssätt kring regional fysisk planering.

Kartbilder ger upphov till fler frågor

Framtagandet av kunskapsunderlaget har bidragit till att vi har hittat en metod som kan användas för att analysera fler intressanta områden än de vi gett exempel på här. Att illustrera samband med kartbilder utgör också bra diskussionsunderlag och skapar följdfrågor som det kan finnas behov av att fördjupa sig i. Det behövs en medvetenhet om att alla frågor som ställs inte kan fördjupas inom denna planeringsprocess, de kan behöva adresseras i andra processer och av andra aktörer eller ge upphov till nya samarbeten.

Vad händer nu?

Detta material är sammanställt utifrån tillgänglig fakta. Det finns ytterligare kunskap hos närmare berörda som materialet kan/behöver kompletteras med.

Fakta- och statistikällor

SCB

Tätorter

Västdatabasen: dag/natt-befolkning, inkomst, utbildning, mm

Tillväxtverket

Pipos: dagligvarubutiker, drivmedel, posttjänster, apotek

Raps: Branschbredd

Skolverket

Grund- och gymnasieskolor

Kommunala hemsidor

Bibliotek

VGR

Vårdvalet: Vårdcentraler

Västtrafik

Tågstationer

Accessibility Planning Lab

Restider kollektivtrafik

Egna analyser och beräkningar

Restider bil, försörjningskvot

Tätort	Tågstation	Vårdcentral	Sjukhus	Gymnasium	Grundskola	Posttjänster	Dagligvaru fullsort	Drivmedel	Apotek	Bibliotek	NB 2018	Andel DB av NB	Restid bil	Restid koll	Försörjningskvot	Andel 0-
Alingsås	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	27198	44,3	30-45	30-45		86
Angered					Ja	Ja	Ja				1457	65,7	0-19	19-30		74
Arentorp					Ja						517	58,6	30-45	60-90		98
Bengtfors		Ja		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	3239	56,7	60-90	90-120		100
Billingsfors					Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	1169	44,1	60-90	60-90		96
Bollebygd	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	4414	32,7	0-19	19-30		101
Borås	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	72826	57,1	N/A	N/A		69
Brälanda				Ja	Ja						1582	39,7	19-30	19-30		121
Bäckefors		Ja	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	693	68,5	45-60	60-90		110
Dals Långed					Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	1485	22,9	60-90	90-120		90
Dalsjöfors		Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	3804	18,9	0-19	19-30		94
Dalstorp					Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	722	90,6	30-45	60-90		114
Dingle	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		901	50,2	19-30	19-30		80
Ed	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	3075	52,5	60-90	60-90		91
Ellös					Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	1096	52,0	45-60	60-90		109
Falkenberg	Ja	Ja		Ja							27298	44,3				86
Falköping	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	17763	42,4	30-45	19-30		85
Floby	Ja				Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	1596	60,7	45-60	45-60		108
Floda	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	8637	14,7	19-30	30-45		90
Fredrikstad											66857					
Fristad	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	5784	29,8	0-19	19-30		100
Fritsla	Ja				Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	2472	21,0	19-30	19-30		90
Färgelanda		Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	2029	65,1	19-30	30-45		97
Gislaved				Ja							10389					
Grebbestad					Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	1971	38,7	45-60	60-90		90
Grimås					Ja				Ja	Ja	724	79,7	45-60	60-90		106
Gräbo		Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6520	18,1	19-30	30-45		83
Grästorps	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	3090	35,5	19-30	19-30		94
Gullspång		Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	1560	38,3	60-90	60-90		106
Gällstad					Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	567	55,5	30-45	45-60		98
Göteborg	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	553365	61,6	N/A	N/A		59
Götene	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	5092	61,7	30-45	60-90		100
Halden											25708					
Halmstad	Ja	Ja		Ja							69383	56,0				70
Henån		Ja		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	2339	64,5	19-30	30-45		109
Herrljunga	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	4105	42,0	45-60	30-45		86
Hindås	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	3064	18,2	19-30	30-45		81
Hjo		Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6419	34,8	30-45	30-45		103
Horred	Ja	Ja			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	1271	34,3	45-60	45-60		105

Regional fysisk planering

Verksamhetsområden

LÄS MER PÅ:

vgregion.se/regional-fysisk-planering

Kultur

Miljö

Människliga rättigheter

Näringsliv

Regional fysisk planering

Social hållbarhet

Transportinfrastruktur

Fysisk planering är ett av flera verktyg för en hållbar utveckling i Västra Götaland. Regional fysisk planering handlar om att på en övergripande nivå planera och utreda frågor av regional betydelse och som berör mer